

Länsstyrelsen Dalarna
Kulturmiljöenheten
791 84 FALUN

RAPPORT

Schaktövervakning i samband med markarbeten för fjärrvärme inom del av fastigheten Sör Romme 1:12, Stora Tuna socken, Borlänge kommun, Dalarna.

Inledning

I samband med markarbeten för fjärrvärme på del av fastigheten Sör Romme 1:12, Stora Tuna socken, Borlänge kommun, utförde Dalarnas museum en förundersökning i form av en schaktövervakning (figur 1). Schaktövervakningen genomfördes i enlighet med länsstyrelsens beslut, dnr 431-10315-08, under perioden 6-11 augusti 2008. Arkeologisk personal på platsen var Anna Lögdqvist. Uppdragsgivare var Borlänge Energi.

Syfte

Syftet med den arkeologiska schaktövervakningen var att närmare klargöra fornlämningsförhållandena inom de delar som berördes av ledningsdragningen, samt bilda underlag för beräkning och omfattning av en eventuell särskild arkeologisk undersökning.

Fornlämningssbild och tidigare undersökningar

Romme ligger inom ett fornlämningsstätt område på Tunaslätten. Området utgör en av länets äldsta centralbygder. I åkermarken strax norr om det aktuella fjärrvärmeschaktet har en trindyxa påträffats (figur 2). Fyndplatsen är registrerad som raä 326:1 i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister över Stora Tuna socken.

Dalarnas museum genomförde en rad arkeologiska undersökningar inom fastigheten i slutet av 1980-talet (t.ex. Sandberg 1988, Wedberg 1996). I samband med dessa framkom bl.a. en järnframställningsplats samt två skelettgravar längre in på fastigheten, mot järnvägen (Wedberg 1996). Järnframställningsplatsen har dateringar mellan 800 och 1200-tal och skelettgravarna har daterats till perioden 997-1153. Ytterligare kompletterande undersökningar genomfördes av Dalarnas museum under hösten 2008 (Dalarnas museum projekt nr 1413 och 1417). I samband med dessa undersöktes resterna efter en gravhög samt ett mindre antal kringanläggningar som stolphål och nedgrävningar.

Metod

En arkeolog medverkade när matjorden schaktades av inom berörd ledningssträcka. Därefter dokumenterades och undersöktes framkomna lämningar innan schaktet grävdes på djupet. Lämningarna mättes in manuellt och fotograferades. Förundersökningen omfattade dessutom åldersbestämning genom ¹⁴C-analys samt rapportsammanställning.

Resultat

Schaktet grävdes i huvudsak i NV-SÖ riktning, från Kvistgårdsvägen och ut på åkermarken öster därom (figur 2). Schaktbredden låg mellan 1-1,6 m och djupet låg på ca 1 m. Matjordslagret var mellan 0,2-0,35 m tjockt och därunder fanns finsandmo.

Närmast Kvistgårdsvägen i väst fanns inga spår efter mänsklig påverkan i marken, men ungefär mitt för den registrerade fyndplatsen, raä 326:1, fanns oregelbundna, sotiga och koliga områden i marken (A). Inom en sträcka på ca 35 m, närmast innan schaktet svängde av mot NÖ, påträffades sammanlagt sju anläggningar (B och figur 3). Dessa bestod av nedgrävningar och härdar, A1-A7. Inom sträckan iaktogs även en del sten, varav vissa var skärviga. Stenarna var mellan 0,02-0,4 m stora. Ca 17 m NÖ om schaktvinkeln fanns ytterligare en stor nedgrävning, A8, denna fortsatte utanför den SÖ schaktkanten därför grävdes schaktet ca 3 m brett där (C). Formen och storleken på denna nedgrävning gjorde att vi inledningsvis tolkade anläggningen som en skelettgrav. En mindre del av anläggningen genomgrävdes under översyn av länsstyrelsen, men då inget skelett påträffades beslöts att fjärrvärmeschaktet skulle dras NV om anläggningen och denna lämnades därför utan vidare undersökning.

Där schaktet åter svängde i NV-SÖ riktning fanns inga spår efter mänsklig påverkan (D).

Anläggningsbeskrivningar

A1 Nedgrävning

Oregelbunden form i plan, 0,9 m i diameter. Skålformad botten 0,24 m djup. Fyllningen bestod av gråbrun finsand med litet inslag av mylla och kol.

A2 Troligen brunnen rot – utgång

A3 Nedgrävning

Rund form i plan, 0,5 m i diameter. Skålformad botten 0,13 m djup. Fyllningen bestod av grå- och brunflammig finsand med lite mylla och enstaka skärviga stenar mellan 0,05-0,15 m stora.

A4 Osäker härd

Område med rödbränd sand, sot och kol. Oregelbunden form i plan och med fortsättning utanför den södra schaktkanten. Sanden var rödfärgad ned till 0,3 m djup, men inga tydliga nedgrävningsskanter kunde iakttas.

A5 Härd

Rundad form i plan, men fortsätter utanför den norra schaktkanten, ca 0,8 m i diameter. Skålformad botten ca 0,2 m djup. Fyllningen bestod av rödbränd sand med enstaka stenar, 0,04-0,1 m stora.

A6 Härd

Oregelbunden form i plan med fortsättning utanför den norra schaktkanten, ca 1,4 m i diameter. Skålformad botten och 0,4 m djup. Fyllningen bestod av rödbränd sand, kol samt skärvig sten.

A7 Härd

Rundad, men någon oregelbundenhet, i plan ca 0,85 m i diameter. Sidorna var sluttande och botten skålformad. Fyllningen bestod av rödbränd sand, sot och kol samt enstaka skärviga stenar mellan 0,05-0,1 m stora.

A8 Nedgrävning

Rektangulär form i plan men med rundade hörn, 2,35x1,1 m stor (NNO-SSV). Den NV nedgrävningssidan var sluttande och den SÖ mer rak. Djupet varierade mellan 0,4-0,7 m. Fyllningen bestod i huvudsak av gulbeige, homogen finsand med litet inslag av mjälligare material. Mot botten påträffades en sten, ca 0,3 m stor samt en mindre kolhorisont. Ur detta kollager togs kolprov.

Nedgrävningen A8, t.h. i bild, tolkades inledningsvis som en möjlig skelettgrav med tanke på formen och storleken. Vid genomgrävning påträffades dock inga rester av skelett, däremot blev dateringen mycket gammal – mesolitikum. Därmed kan anläggningen eventuellt kopplas samman med det fynd av en trindyxa som gjorts i åkermarken strax NV därom. Bilden är tagen mot SÖ. Foto: Anna Lögdqvist.

Analyser

I samband med schaktövervakningen genomfördes vedartsanalyser samt ¹⁴C-analyser på material från två av anläggningarna. Vedartsanalysen genomfördes av Thomas Bartholin och gav följande resultat:

A1:

Ca. 1 ml ej rent kol.

6 stk. = alla, analyseret med följande resultat:

5 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra grene og yngre stamme.

1 stk. *Corylus avellana*, hassel, skal.

A8:

Ca. 5 ml ej rent kol.

10 stk. = stickprov, analyseret med följande resultat:

5 stk. *Pinus silvestris*, tall, fra grene og yngre stamme.

5 stk. bark.

¹⁴C-analysen utfördes på Ångströmlaboratoriet i Uppsala. För anläggning A1 användes provet med hasselskal till analysen, beräknad egenålder < 1 år. Dateringsanalysen gav en ¹⁴C-ålder på 2560±30 BP, vilket kalibrerat med 1 sigma ger intervallet 800-660 f.Kr., d.v.s. yngre bronsålder (Ua-37193).

Från anläggning A8 användes en bit tall med egenålder < 30 år. Dateringsanalysen gav en ¹⁴C-ålder på 8120±65 BP, vilket kalibrerat med 1 sigma ger intervallet 7290-7040 f.Kr., d.v.s. mesolitikum (Ua-37194).

Tolkning

Den mesolitiska dateringen till nedgrävning A8 skulle kunna kopplas samman med fyndet av den trindyxa som tidigare hittats ca 80 m NV om anläggningen.

De vaga spåren med nedgrävningar och härdar hör troligen till en boplats, eventuellt har denna legat på höjden SV om fjärrvärmeschaktet. Detta område omfattades inte av utredningen som utfördes 1988 och ytterligare lämningar skulle därmed mycket väl kunna finnas bevarade inom ytan (Sandberg 1988).

Sammanfattning

I samband med markarbeten för fjärrvärme på fastigheten Sör Romme 1:12, Stora Tuna socken, Borlänge kommun, genomförde Dalarnas museum en arkeologisk schaktövervakning. Inom den aktuella ledningssträckan påträffades sammanlagt åtta anläggningar. Av dessa har två daterats, en nedgrävning har fått dateringar till mesolitikum och en nedgrävning till yngre bronsålder. Strax SV om fjärrvärmeschaktet finns en liten höjd i åkermarken, denna ligger mellan fjärrvärmeschaktet och bebyggelsen (figur 2). Möjligen hör de anläggningar som påträffades inom ledningsschaktet samman med en boplats som förslagsvis orienterar sig till denna höjd. Området omfattades inte av den arkeologiska utredningen 1988.

Dalarnas museum förordar inga ytterligare arkeologiska insatser för det aktuella arbetsföretaget, däremot bör försiktighet beaktas om området SV om ledningssträckan ska exploateras i framtiden, då detta skulle kunna utgöra ett bra boplatsläge.

Inga fynd tillvaratogs, dokumentationsmaterialet förvaras på Dalarnas museum.

Referenser

Sandberg, F. 1988. Arkeologisk utredning kring planerad ny infart till Dala Airport i Sör Romme & Norr Romme, Stora Tuna socken, Borlänge kommun, Dalarna. Dalarnas museum Arkeologisk Rapport 1988:10. Falun.

Wedberg, V. 1996. Romme – järnframställning och gravar för tusen år sedan. Arkeologisk undersökning av fornlämning 372 i Stora Tuna Socken, Borlänge kommun, Dalarna. Dalarnas museum Arkeologisk Rapport 1996:14. Falun.

Dalarnas museums arkiv, projekt nr 472, 1413 och 1417

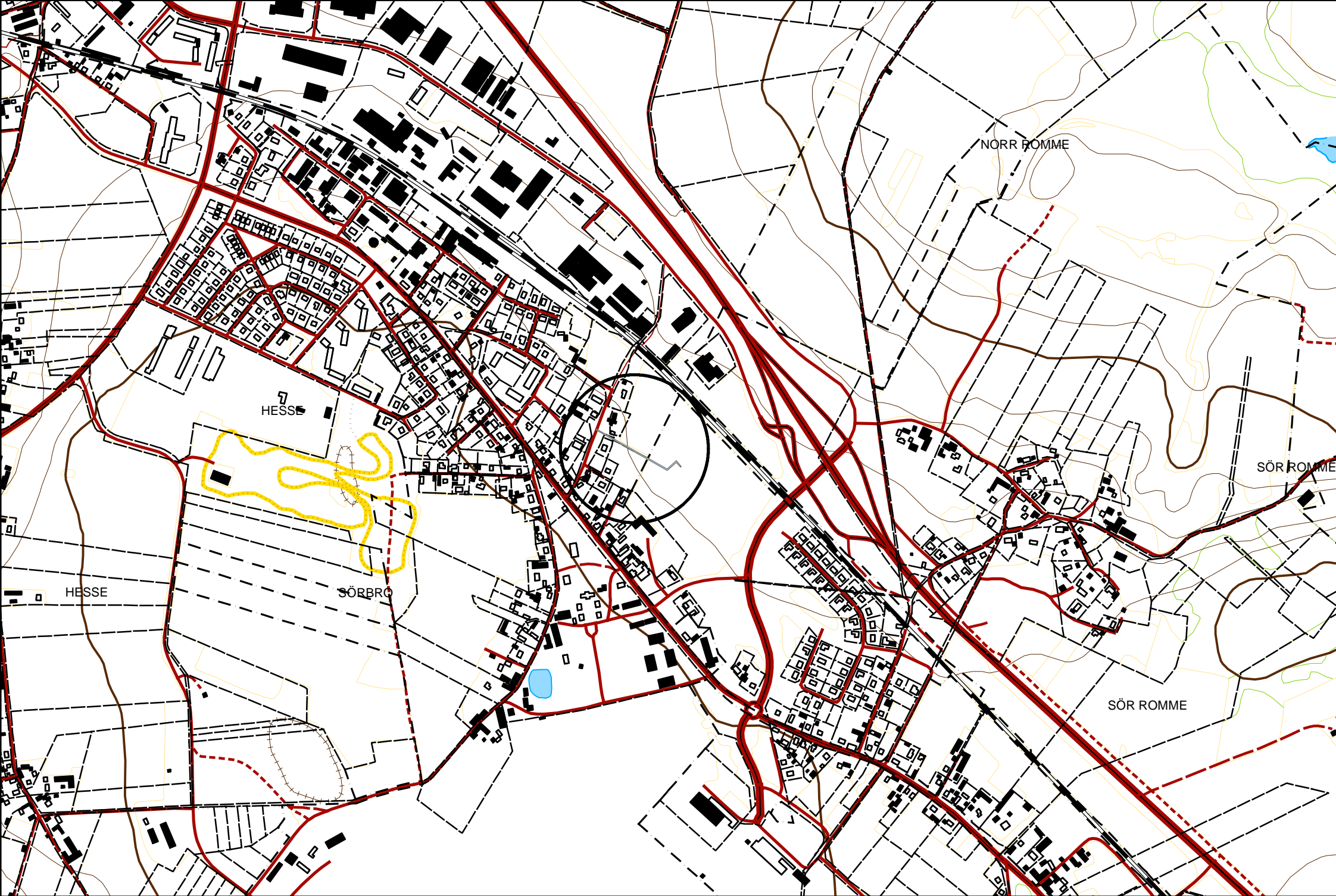
Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, www.fmis.raa.se

För Dalarnas museum

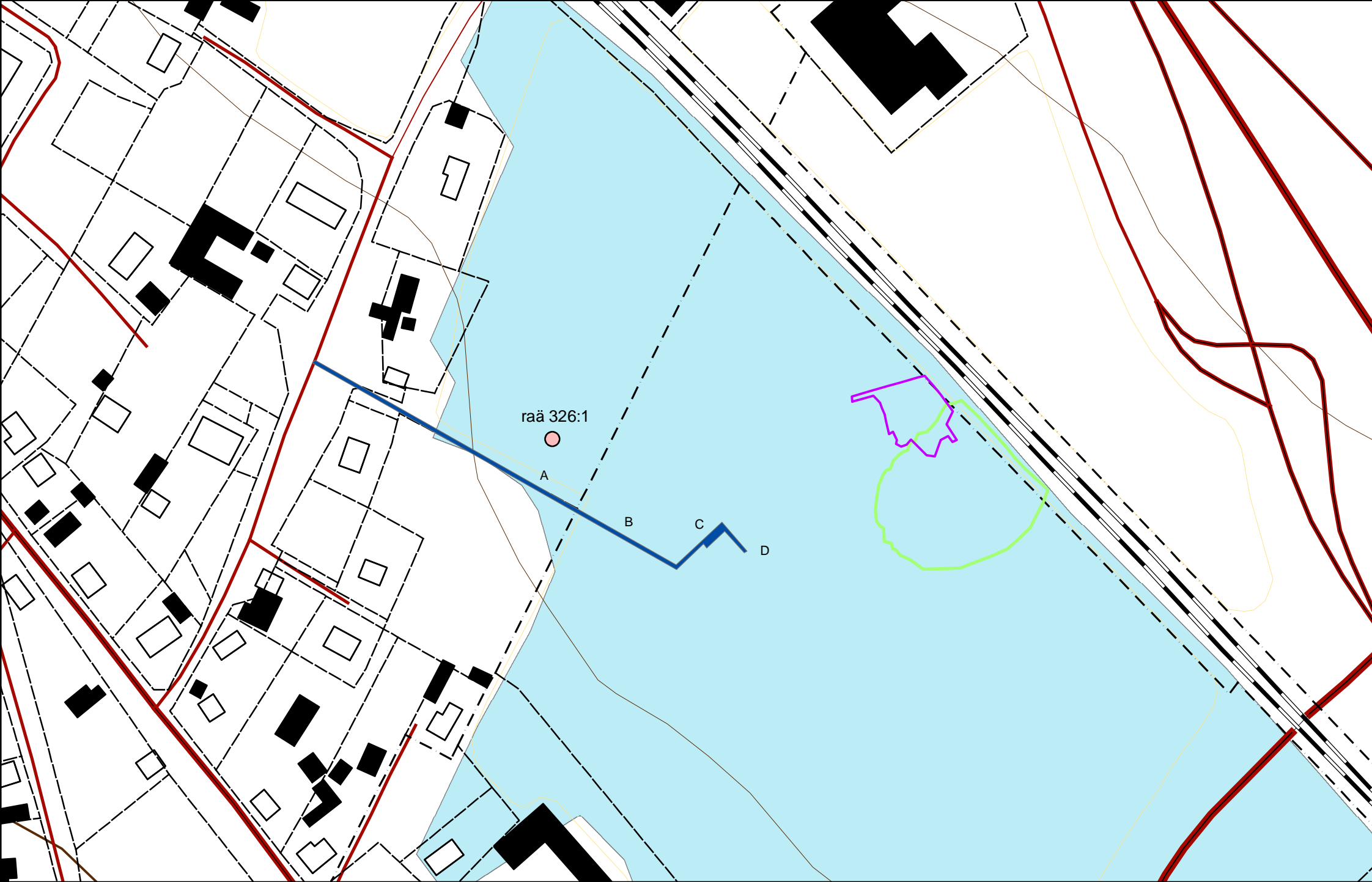
Anna Lögdqvist
(arkeolog)

Kopia f.k.

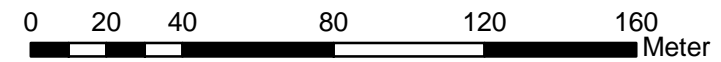
Riksantikvarieämbetet
Box 5405
114 84 STOCKHOLM

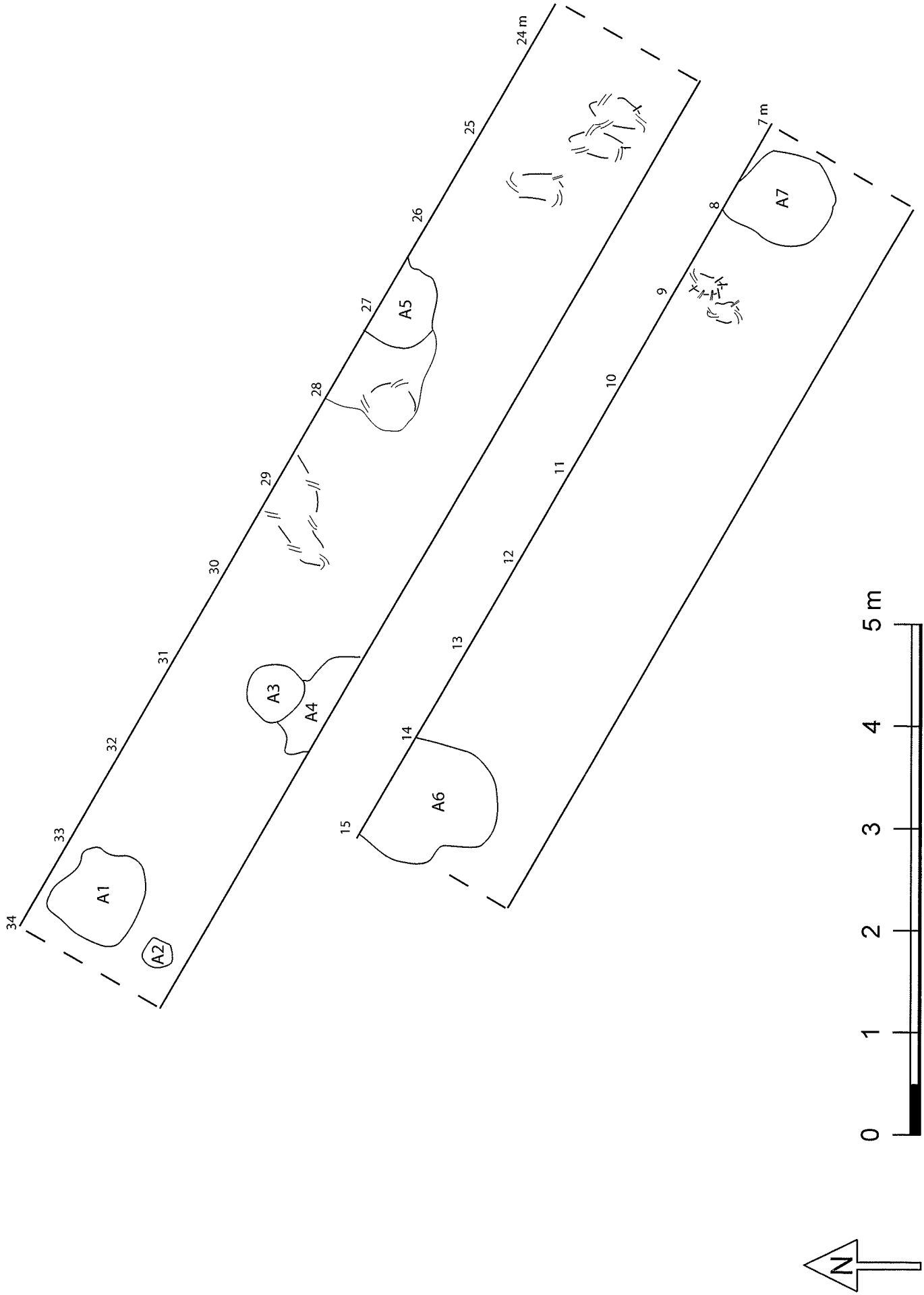

Figur 1. Översiktskarta över Romme, där det aktuella fjärrvärmeschaktet ligger inom den svarta cirkeln. Skala 1:10 000.

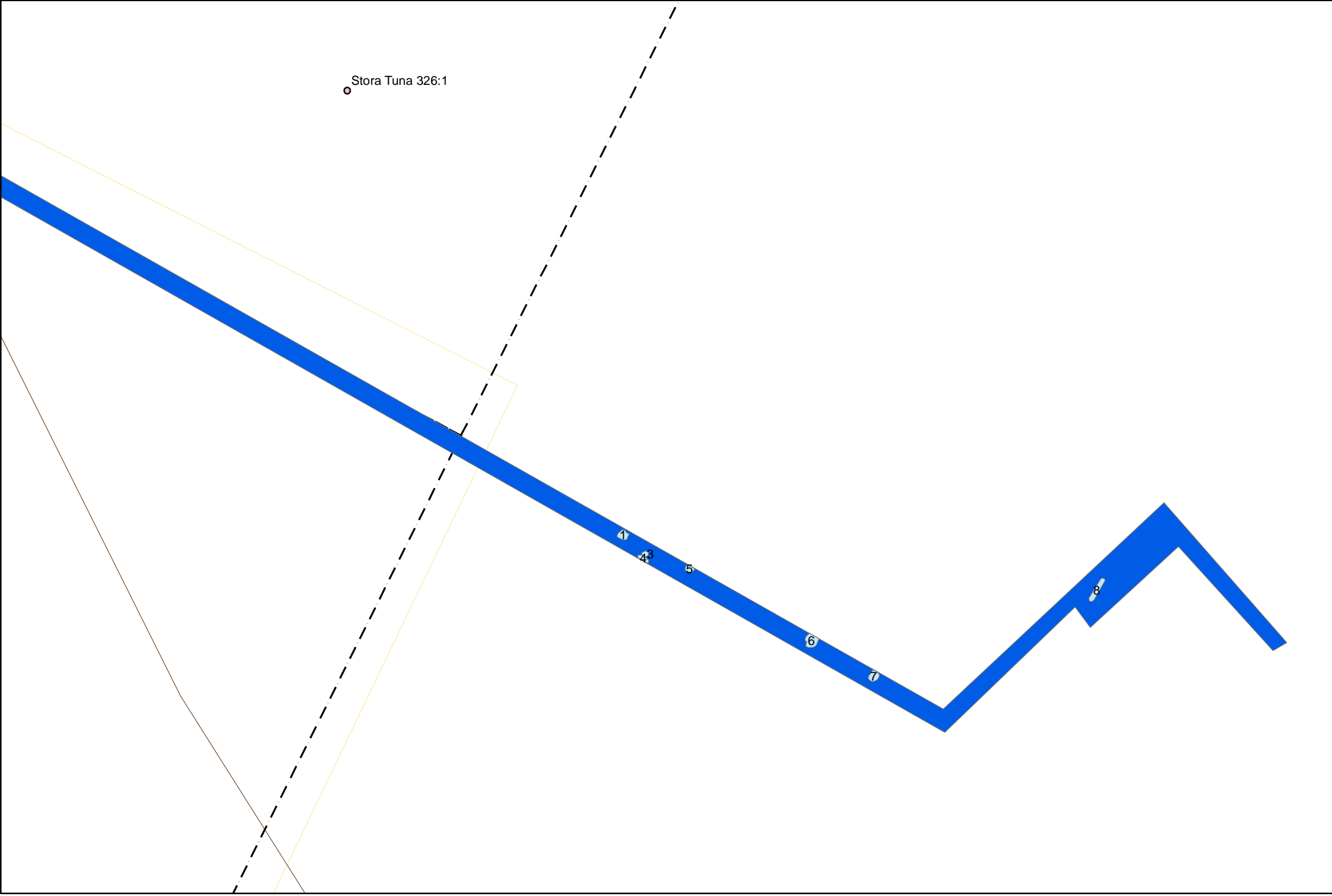

Figur 2. Fjärrvärmeschaktet är mörkblått på bilden. Det ljusblåa motsvarar området för den arkeologiska utredningen 1988, den gröna linjen motsvarar det område där en järnframställningsplats samt två skelettgravar undersöktes 1989 och det lila området motsvarar den kompletterande huvudundersökningen som genomfördes 2008. Fyndplatsen för trindyxa är markerat med rosa. Skala 1:2000

Figur 3. De anläggningar som påträffades inom ledningssträckan dokumenterade i plan. Bilden visar schaktet 7-15 m NV om schaktvinkeln, samt 24-34 m NV om schaktvinkeln (område B fig.2). Mellan anläggningarna fanns även mindre kolområden vilka tolkades som naturliga lämningar efter skogsbrand eller svedjning. Skala 1:50.

Stora Tuna 326:1

1

2

3

4

5

6

7

8

0 4 8 16 24 32 Meter

Figur 4. Ledningsschaktet med alla anläggningarna i förhållande till den registrerade fornlämningen. Skala 1:400